

SAVURGANLIK VE DOĞAYA YANSIMASI*

Doç.Dr. Şafak KAYPAK

Hatay MKU İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilim Dalı,
skaypak@gmail.com

ÖZET

Bu çalışma, savurganlık olgusuna odaklanmakta ve bunun doğaya yansıma şeklini incelemektedir. İnsan, var olduğundan beri hep doğayı kendi hizmetinde görmüştür. Savurganca ve hoyratça, yok ediyor muyum diye düşünmeden kullanmıştır ve kullanmaya devam etmektedir. Faaliyetleriyle sadece doğada olanı tüketmekle kalmamakta, aynı zamanda, doğal çevreyi de değiştirmektedir. İnsanın doğal yaşamı değiştirici faaliyetleri son yıllarda belirgin bir biçimde hız kazanmış bulunmaktadır. Hâlbuki her canlı türü kendine özgü bir ortamda var olmakta; bu ortamların dışında yaşamları tehlikeye düşmektedir. Doğal çevre bozulursa içinde yaşayan canlı ölebilir. İnsan da o canlılardan biridir. Doğaya saygılı olmayı öğrenmek, bugün eskisinden çok daha büyük önem taşımaktadır. Bunu sadece, doğa, bizim besin, su ve hava gibi temel gereksinimlerimizi karşıladığı için değil, onun da var olmaya hakkı olduğu için yapmamız gerekmektedir. Doğanın zarar görmesi insanın da zarar görmesi anlamına gelir. Doğayı tüketmek yerine, onun bir parçası olduğumuzu unutmadan, doğal çevrimleri anlayıp kendimizi onlara uydurarak, doğayla uyum içinde yaşamaya başlama zamanının geldiği inancı gittikçe daha fazla güçlenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Savurganlık, Doğa, İnsan, İnsan Doğası, Çevre

EXTRAVAGANCE AND REFLECTION ON NATURE

ABSTRACT

This work focuses on the phenomenon of extravagance and examines its reflection on nature. Human has always seen nature in his service since he existed. He has used it wasteful and loutishly without thinking that I am destroying it, and continues to use it. With its activities, it does not only consume the ones in the nature, but at the same time, it changes the natural environment. People's natural life changing activities have gained momentum in recent years. However, every living species exists in its own unique environment; their lives are in danger outside these environments. If the natural environment deteriorates, living creatures can die. Human is one of those creatures. Learning to be respectful to nature is much more important today than before. We need to do this only because it does not meet our basic needs, such as nature, our food, water and air, but because it also has the right to exist. The damage of the nature means that the person is also damaged. Rather than consume nature, without forgetting that we are a part of it, the belief in understanding the natural cycles and adapting ourselves to them and the time to begin living in harmony with nature is getting stronger and stronger.

Keywords: Extravagance, Nature, Human, Human Nature, Environment

* Bu çalışma, 29-31 Mart 2018 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen 6. Uluslararası Çin'den Adriyatik'e Sosyal Bilimler Kongresinde sunulan çalışmadan genişletilerek hazırlanmıştır.

GİRİŞ

Son yıllarda dünyamız, doğal yaşamın hızla zarar gördüğü bir dönemi yaşamaktadır. Neden diye sorduğumuzda, neden olarak karşımıza insanoğlu çıkmaktadır. İnsanoğlu, yaşamını sürdürebilmek için diğer canlıların yaptıklarını yapar, doğadan yararlanır. Gereksinimlerini karşılarken, doğanın kaynaklarını kullanarak faaliyetlerde bulunur ve doğal koşullara uygun ilişki geliştirir. İnsan ile doğa arasındaki ilişkinin uyum içinde olmasında, insanın doğayı bilmesinin yanı sıra çalışmasının da büyük rolü vardır. Doğanın bir parçası olarak ortaya çıkan insan doğal ortam içinde kendine ait bir kültürel çevre oluşturmuştur. Doğanın ürünü olmadığından doğal olmayan, ‘yapay çevre’ adı verilen bu yaşam ortamları insanın büyük çapta kendi eseri ve başarılarının bir sonucu olarak görülür. Ne var ki, insanın gereksinimleri gittikçe artmış ve çeşitlenmiştir. Hem gereksinim artışı, hem de sanayi ve teknolojik gelişmeler doğal kaynakların çok fazla kullanılmasını beraberinde getirmiştir.

Doğada her şeyde olduğu gibi canlı nüfusunda da denge vardır. Bir tek insan bu dengenin dışına çıkmaktadır. İnsanoğlu bencilce sadece kendini düşünmekte, kendi açısından bakmaktadır. Uzun süreden beri, doğanın denetiminden çıkmış bulunan insan nüfusu, günümüzde yedi milyarı aşmış bulunmakta ve hızlı artışını sürdürmektedir. Bu denli kalabalık bir nüfus, doğal yaşamı ağır bir baskı altına sokmakta; oturacak yer, fabrika kuracak, atıkların atacak, kafasını dinleyecek alan, besin için tarla, yolculuk için yol istemektedir. Artan nüfusu barındırmak için kentlerin giderek genişlemesi ve sanayi, tarım ve ormancılık alanlarında yürütülen etkinliklerin yaygınlaşması, çevre gözetilmeden kurulmuş sanayi tesisleri; diğer canlı türlerinin yaşam alanlarının ortadan kalkmasına yol açmaktadır. Çevre sorunları küreselleşmiştir. Geçmişte ancak yüzyıllar içinde gerçekleşebilen değişiklikleri kısa zamanlar içinde çevremizde görebilmekteyiz. Birçok yerde sanayileşme ve kentleşme doğal görüntüyü değiştirmiştir.

Doğadan yararlanma ve doğa ile ilişkiler açısından baktığımızda insan, bir müsrif olarak karşımıza çıkmaktadır. Doğa, insana aslında sınırsız olanakla donatılmış bir çevre vermiştir. Ama insan, bunun kıymetini hiç bilmemiştir. Doğa, anadır, kutsaldır anlayışı, yerini insanın emrine verilmiş yararlı araçtır anlayışına bırakmıştır. Doğa içinde yaşanan ortamdan ziyade sınırsızca kullanılacak bir kaynak olarak görülmüştür. İnsanın faaliyetleri doğanın kendini yenileyemedi, tekrar tekrar kullanılmasına yol açmıştır. Dünya ile mücadelesini hep insan kazanmıştır. Tüketim kültürü ve teknolojisi, doğanın kaynaklarını müsrifçe, bencilce yok etmektedir. Bir gün bitebileceği, bundan kendisinin de zarar görebileceğini hiç düşünmemiştir. Savurganlığın sonu yokluk ve yoksulluktur. En önemli yoksulluk olan doğa yoksulluğu ile karşılaşınca, insan biraz geç olsa da, artık ‘doğa tutumusu’ olması gerektiğini fark etmiştir. Bu bağlamda, bu çalışma, insan savurganlığının doğaya yansıma şeklini incelemektedir.

1. SAVURGANLIĞIN TANIMI VE ANLAMI

Savurganlık, israf etme ve tutumsuz davranma karşılığına gelmektedir. Savurgan olma durumu, tutumsuzluk diye ifade edilir. *Savurgan*, gereksiz harcama yapan israf eden kimsedir (TDK, 2018). Savurgan, idaresiz kullanan, hesabını bilmeyendir. Savurganlığın diğer adı da israftır. *İsraf*, gereksiz yere tüketim demektir. İsraf etme fazlasıyla kullanmadır. Boşuna para harcayanlar, gereksiz tüketenler israf ediyorlardır. İsraf edene *müsrif* denir. Müsrif, tutumsuz, savurgan kimsedir. Savurganlık, cömertlik

değildir. Cömert, parası ve malını esirgmeden veren, eli açık kişilere denir. Cömertlik, başkalarının iyiliği için harcama yapmak, gözü ve gönü bol olmaktır. Savurganlık ise, saçıp savurmak, ama bunu gelişigüzel yapmaktır (Kaypak, 2004).

Savurganlık, insanların sahip olduklarını gereksiz bir şekilde kullanması ve bitirmesi; değersizmiş gibi davranarak hiç düşünmeden harcamalarıdır (www.denkbilgi.com, 2018). Oysa sahip olduğumuz değerler sakınmadan harcanınca, yerine konması olanaksız olabilir. Savurganlığın tersi tutumluluk; aşırısı ise cimriliktir. *Cimrilik*, sahip olduğumuz olanakları zamanı ve yeri geldiği halde harcamayıp elde tutmaktır. Aşırı cimrilere eli sıkı, hasis, pinti de denmektedir. Para kullanımında mevcut olanaklar gereği gibi değerlendirilmemekte, atıl tutulmaktadır. Genelde başkasının parasında bonkör; kendi paramızda cimri olabilmekteyiz (Kaypak, 2004).

Savurganlık niteliği açısından maddi ve manevi türde olabilir. *Maddi savurganlık*, maddi olanakların gereksiz şekilde harcanmasıdır. Savurganlık maddeye yönelik olarak ortaya çıkmaktadır. Para, mal, gıda, enerji, su, doğa, savurganlığı vb. Bir şeyin yeterli olacağı yerde birden fazlasını almak, elbiseyi, ayakkabıyı, ev eşyasını modası geçti diye yeterince kullanmadan ve eskimeden atmak amacına uygun bir kullanma olmaz. *Manevi savurganlık*, düşünce, duygu, davranış ve değerlerde yapılan savurganlık çeşididir. Manevi varlıklarımızı yerinde, zamanında ve amacına uygun kullanmamak savurganlıktır. İnsan, ilişkilerini, dostlukları bedenini, sağlığını ve zamanını kötü kullanıp israf edebilir. Değerini bilmeyip önemsemeyerek, birçok kişiye kötü davranıp kırarak ilişkileri harcayabilir. O kadar çabuk tüketiyoruz ki her şeyi. Arkadaşlıklar, sevgiler, dostluklar, anılar, diziler, şarkılar vb. listeyi uzatabiliriz. Zamanı eğlencenin peşinde koşarak geçirmek zaman savurganlığıdır. Bir ömrü, sanki hiç geçmeyecekmiş gibi çalışmadan boşa geçirmek de öyledir (Kaypak, 2004).

Savurganlık, süresi açısından kısa ve uzun vadeli olabilmektedir. *Kısa vadeli savurganlık*, kısa süren bir savurganlığı anlatır. Örneğin, maaşımızı aldığımız gün marketten biraz fazla harcama yapabiliriz. Anlık bir eylemdir. *Uzun vadeli savurganlık*, bu işi sürekli olarak yapmayı anlatır. Savurganlık, bir davranış şekli olmuştur. Örneğin, bir bireyin eline para geçince onunla kumar oynamayı alışkanlık haline getirmesi bu türdendir. Gerçek anlamda savurganlık ikinci tür içine girmektedir.

Normal bir gereksinim olmadığı halde, gösterişe dayalı harcama biçimine “lüks” denmektedir. Lüks, giyim, eşya ve harcamada aşırıya gitme, şatafata kaçmadır. Pahalıya yönelmedir. Lüks merakının sonunda savurganlık doğar. İnsanın normal bir çalışma ile lüks ve savurganlık içinde şatafatlı yaşaması mümkün değildir. Serveti yeterli olsa da, emeği ile kazanan kişi, gelirini lüks ve israf içinde harcamaktan kaçınır. Savurganlıkla yaptığımız müsrifliğin sonu yoksulluktur. Genellikle, atadan kalan zenginlikleri miras yoluyla kendi emek vermeden temin eden bazı kişiler, bu varlığı eğlence, kumar gibi yollarla tembellik yapıp yatırıma döndürmeyerek büyük bir hızla bitirebilmektedirler. Sonuç, ‘haydan gelen huya gider’ atasözündeki gibi olmaktadır.

Savurgan olmak, insanın en başta kendisine ve çevresindekilere zarar verir. Savurgan kişi, bol harcamaya alıştığı için, geliri yetmediğinde yasa dışı yollardan kazanmaya yönelir. Elindekileri kaybedip sıkıntı yaşar. Bazen de yokluk ve perişanlık içine düşüp ailesine, çevresine yük olur. Toplumda bunun örneklerini görmek

mümkündür. Savurgan insanlar hayatları boyunca bir şeyler elde edemezler, zaman içinde olanı da kaybederek zor günler yaşarlar (www.denkbilgi.com, 2018).

2. DOĞANIN TANIMI VE ANLAMI

Doğa, eski dille tabiat, doğduğumuzda hazır bulduğumuz ortam, içinde yaşadığımız yerdir. Doğmak, doğaya yani dünyaya gelmektir. Doğa mecaz anlamda, bir kimsenin eğilimleri, içgüdülerinin hepsi, huy diye de ifade edilmektedir. Her var olanın doğuşunda özünü kuran şeydir (TDK, 2018). Bu bağlamda, eşyanın doğası, hayvanın doğası ve insanın doğası olabilir. Kastedilen yaradılış ve yapı özelliklerinin tümü, naturadır. Maddesel doğanın yanında soyut doğa niteliğini taşırlar.

Yeryüzündeki tüm canlılar, dünyanın yüzeyinde ince bir katmanda yaşarlar. Cansız varlıklar olan güneş, hava, su ve toprak ile tüm canlı varlıklar, yani bitkiler, hayvanlar ve insanlar birlikte bir bütün olarak doğayı oluştururlar. Yine de bu bütünlüğün olmazsa olmaz parçası cansız olanlardır. Cansız varlıklar olmazsa canlılar yaşayamaz. Canlıların ömürleri sınırlı, cansızların sınırsızdır. İnsanoğlu da dâhil olmak üzere, canlılar olmasa da yeryüzü, aynı şekilde varlığını devam ettirir.

Doğa, saate benzer; tıkır tıkır çalışır. Dengelidir; kendisini oluşturan canlı ve cansız varlıklar arasında bir düzen ve işleyiş vardır. Her şey birbirine bağlıdır, her yapılan başkalarını etkiler. Doğanın kendine ait bir dengesi vardır. “Doğal denge,” doğayı oluşturan canlı ve cansız varlıklar arasındaki düzen ve işleyiş demektir. Doğa, üreticileri olan bitkiler ile üretmekte, tüketicileri olan hayvanlar ve insanlar ile tüketmekte ve ayrıştırıcıları olan mikroorganizmalar ile artanları temizlemektedir. Bu dengenin kurulup devam etmesinde her varlık bir boşluk doldurur. Doğada her varlığın bir görevi, bir işlevi vardır. Gereksiz hiçbir şey, işlevsizlik yoktur. Güneş doğadaki yaşamı başlatır. Havanın ozon tabakası, güneşin zararlı ışınlarını tutarak yaşamın devamını sağlar. Su kurumayı önler. Toprak bol ve bereketli ürünleriyle canlıları besler. Yeraltında yaşayan kimi canlılar, toprağı havalandırarak verimini artırır. Bazı kuş türleri zararlı böcekleri yiyerek bitkileri korur. Havanın ozon tabakası güneşin zararlı ışınlarını tutarak yaşamın devamını sağlar. Ağaçlar havayı temizler, suyu tutar, ormanlar yağış düzenini dengeler. Bu varlıklardan her biri doğanın bir parçasını oluşturur.

Havasız, susuz ve topraksız canlı yaşam olmaz. Bütün bunlar temelde Güneşle bağlantılıdır. Onun ışığı doğadaki bütün işlevlerin yapılmasını sağlar, tüm canlılara yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan enerjiyi verir. Eğer olmasaydı, ne bitkiler fotosentezle ilk besini yapabilirlerdi, ne döngüler, ne de enerji olurdu. Kısaca, doğa, güneş enerjisi ile işleyen büyük bir organik makine gibidir (Kaypak, 2017:42).

Doğada yaşamsal önemi olan maddeler, canlı ve cansız çevre arasında devamlı dolanırlar. Doğada canlılar ve cansızlar arasında dönen maddeler su, oksijen, karbon, azot, fosfor gibi temel elementlerdir. Yeryüzündeki tüm canlıların yaşamak ve gelişmek için gereksinim duydukları enerjiyi sağlarlar ve hücrelerin sürekli olarak yenilenmesine hizmet ederler. Maddelerin enerjiye dönüşerek doğadaki bu dolanımına “çevrim” denir. Bu çevrim sayesinde, canlı ve cansız öğeler arasında sürekli bir madde ve enerji alışverişi gerçekleşir ve yeryüzünün tüm zenginlikleri, tekrar tekrar kullanılabilir ve yenilenerek birbirlerine aktarılabilir. Cansızlardan alınan maddeler enerjiye dönerek, canlılardan canlılara, onlardan da tekrar doğaya, yani cansızlara geçer. Doğada hiçbir

madde azalır kaybolmaz. Ancak, farklı madde veya canlıların yapısında bulunarak yer değiştirebilir. Öte yandan, doğanın canlı öğeleri arasında da besin-enerji ilişkisi vardır. Canlılardan birinin besin olması, diğerine enerji verir (Kaypak, 2017:43).

Doğadaki çevrimler, genellikle hep aynı düzen içinde sürüp giderler. Arada ortaya çıkan değişimler de belli sınırlar içinde kaldığından önemli bir fark yaratmazlar. Canlı ve cansız varlıklar arasında oluşan doğal dengeyi, madde ve enerji döngülerini de içeren bir zincire benzetirsek eğer; zincirin halkalarından birinin zarar görmesi, zincirin tümünü etkiler, dengenin bozulmasına veya sorunlu çalışmasına neden olur.

Doğa, kendi kuralları çerçevesinde kendini sürekli olarak yeniden üreten ve değiştiren bir bütündür (www.doga.nedir.org, 2018). Sessiz sedasız bir güçtür. Her güçte olduğu gibi, kendine ait yasaları vardır. ‘Doğa yasası’, doğa olaylarının bağlı olduğu yasayı anlatır. Belki bilindik ilk yasa, tohumlanma veya üremedir. Böylece çoğalır. Doğa, bir ana gibi kucak açar. Bu nedenle, Eski Yunan’dan beri doğaya “Gaia” yani “doğa ana” diyorlar. “Gaia veya Gaea” yeryüzünü simgeleyen arzın cisimleşmiş hali olan tanrıçadır (tr.wikipedia.org, 2018). Toprak olup bol ve bereketli ürünleriyle sizi besleyebilir, barınak olup barındırabilir ve ilişki olup varlığı devam ettirebilir. Bazen, doğa yasaları ile açıklayamadığımız ‘doğa ötesi’ şeyler olur. Duyularımızla algılayamadığımız varlıklarla ilgili, fizik ötesi veya metafiziktirler. Doğaüstü güçler dediğimizde bunlar çağırır. Mucizeler, doğa dışı, doğaüstü olan şeylerdir.

Üzerinde yaşanacak yeryüzü olarak doğa bir yaşam ortamıdır. Ancak, her canlı her ortamda yaşayamaz. Canlılar, kendilerine özgü bir ortama uyum sağlamış, vücutları bu ortama göre bir yapı kazanmıştır. Buna “habitat” denmektedir. Örneğin, balık suda, tavşan karada yaşar. Canlı varlıkların içinde yaşadığı ortama “doğal çevre”; birbirleri ve çevreleriyle karşılıklı ilişkilerine de “ekosistem” denmektedir. Canlıların birbirleri ve çevreleriyle olan karşılıklı etkileşimini “Ekoloji” disiplini incelemektedir (Kışlalıoğlu & Berkes, 1993:32). İnsanların da diğer canlılar gibi bir yaşam ortamı vardır; bu yaşadığımız yerdir; insanlar, havada veya suda değil, karada ve kapalı mekânlarda yaşarlar. Dış ortam koşullarının değişmesi canlıların orada yaşayıp yaşayamamalarını belirler. Doğal ortam bozulur veya değişirse canlı ölebilir. Doğa, aynı zamanda, insan eliyle büyük değişikliğe uğramamış, özgün yapısını koruyan çevredir. “Doğal”, doğada bulunan, tabii, doğanın düzenine, gereklerine uygun, kendiliğinden, gerektiği ve beklendiği gibi olandır (TDK, 2018). “Doğallık”, doğal olma durumu, doğal güzelliklerini koruyandır. Natürel, sadelik olarak adlandırılır (Kaypak, 2003).

Doğa içinde çeşitlilik barındırır. Gökkuşağının her rengi; yeşilin, mavinin her tonu bulunur. Aradığınızda cansız ve canlıların her çeşidini bulabilirsiniz. İnsan da doğadaki canlılardan bir tanesi olarak, farklı ırklar halinde bulunur. Bütün canlılar gibi biz de, yaşamın temel gereksinimleri için doğaya bağımlıyız ve varlığımızı sürdürürken, doğadaki diğer canlılarla ilişkilerde bulunuruz. Ancak bir farkla: insan, diğer canlıların yapamadıklarını yapmış, kullandığı aletleriyle yaşamını biçimlendirerek; kendine ait bir yaşam ortamı ve buna bağlı bir kültür oluşturmuştur. Doğanın ürünü olmadığından doğal olmayan, insanca elinden çıkmış olan bir “yapay çevre” oluşturmuştur.

Doğa bu kadar mıdır? Hayır. Doğa, uyumlaştırıcı, tamir edicidir. Kendi yaralarını kendi kapatabilir. Kendi pislettiğini, akarsuyla, yağmur ve karla kendi

temizlemesini bilir. Doğa, en büyük verici, öğreticidir. Öğrenmek isteyen, doğrusunu öğretebilir. Doğada herkesin yaşamaya hakkı vardır, ama dikkat etmezsen av olur, ölebilirsin. Hataya yer yoktur. Yani doğada yaşam, savaşa benzer, hayatta kalmak için güçlü olmak gerekir. Değişim yeridir. Deneyimlerle öğretir, büyütür, olgunlaştırır. Doğadan gelip yine ona gidiyor olduğumuz da başka bir gerçektir.

3. SAVURGANLIĞIN DOĞAYA YANSIMASI

İnsanlar yaşamak için doğaya gerek duyarlar. Birey olarak insanın doğal çevre ile olan ilişkileri, çevre sistemde kaynak tüketen bir unsur olarak iki boyutta şekillenir. *Birinci boyuttaki ilişki*, insanın yemek, içmek gibi temel gereksinimlerini karşılamak üzere doğal çevre ile girdiği biyolojik ilişkidir. Nitekim bu ilişki içinde yer alan temel biyolojik gereksinimler, enerji birimleriyle ölçülebilen olgulardır. Doğal çevre insana öncelikle besin ve oksijen kaynağı olarak hizmet eder. *İkinci ilişki biçimini ise*, insanın biyolojik gereksinimleri dışındaki tüm gereksinimlerini karşılamak üzere doğadan aldığı kaynaklar oluşturmaktadır (Ertürk, 1994:18-19). İnsanın doğal çevreden, beslenme için gerekli besinleri sağlama dışında, barınmak, üretim yapmak vb. gereksinimleri için doğal kaynak talebi olmaktadır. İnsanlar toplumsal yaşam ilişkileri içinde doğal kaynakları kullanarak çeşitli etkinlikleri gerçekleştirmektedir.

İnsanların ihtiyaçları sadece beslenme, korunma ve maddesel konulardan ibaret değildir. İnsanın ortaya çıkışından beri birlikte yaşama ve belli bölgelerde yoğunlaşma eğilimi taşıdığı görülür. İnsanın doğadaki varlığı, diğer canlı türlerinin ve belirli bir alanın kullanımını gerektirmektedir. Bu durum doğada rekabetçi bir ortama yol açmakta ve diğer canlı yaşamının bozulmasıyla sonuçlanmaktadır. Aile ile toplum yaşamına giren insan, bir toplumsal yapı içinde bulunur. Toplu halde yaşama ile birliktelikten güç sağlar. İnsanlar toplu yaşamlarında çok yönlü ilişkiler oluşturmuşlardır. Bu ilişkiler, ekolojik faktörler, gelenek ve görenek, hukuk, ekonomi, din, ahlak, sanat, edebiyat vb. olguların hepsi toplum yaşamında birbirlerine etki eder (Gürpınar, 1993:82).

İnsan doğada varoluşundan bu yana doğadan yararlanmıştır. Canlı doğanın bir parçası olan insan türü, yerleşik kültüre geçtikten sonra, bilgi birikimi giderek artmış, ufku açılmıştır. İnsan, akli, geliştirdiği teknoloji ve yönetsel gücü ile doğa üzerindeki etkisini arttırarak, doğayı kendi istemleri doğrultusunda değiştirme olanağına kavuşmuştur (Ertürk, 1994:17). İnsan-çevre ilişkileri, çevreden yararlanmayı aşarak çevrenin olanaklarını sınırsızca kullanmaya, hatta kötü kullanmaya dönüşmüştür. Bir bakıma ilkel insan ile çevresi arasındaki uyum, yeterince güçlü olduğu kanısına vardığında yine kendisi tarafından bozulmuştur (Keleş & Hamamcı, 1998:37).

İnsan-doğa ilişkisinde onu zoolojik bir varlık olmaktan çıkararak beşeri bir canlı haline getirenin, doğaya müdahale yeteneği olduğu görülmektedir. Bu müdahaleler sonucunda doğa, artık doğal olmaktan uzaklaşmakta ve toplumsal etki alanına girmektedir. Her müdahale doğada sorun yaratmayabilir. İnsan ile doğanın uyumunun bozulmasını, teknik sorunlar, demografi, büyüme ve refaha bağlamak yetersiz kalabilir (Önder, 2003:15). Bunların altında yatan, insan toplumunda hiyerarşi ve tahakkümü üretmiş olan kurumsal, ahlaki, tinsel değişimlerdir (Bookchin, 1994).

Her çağda insanın toplumsal gücünü doğanın gücünün üstüne çıkardığı izlenmiştir. İnsan yüzyıllar boyunca çevresini gelecek kaygısı duymadan işlemiş,

doğanın zenginliklerinden ve sağladığı olanaklardan yararlanmışır (Keleş & Hamamcı, 1998:13). İnsanoğlu, daha iyi yaşamak için çaba harcamış, doğal koşulları kendi lehine çevirmeye çalışmıştır. Ateşin bulunması, tekerleğin icadı, yazının bulunması bu çabaların ürünüdür. Her çaba, insanların daha iyi yaşamasını ve daha fazla üretim yapmasını sağlamıştır. Sanayi Devrimi sonrasında, buluşlar art arda gerçekleşmeye başlamış; üretim artışı, sağlık ve eğitim olanaklarının iyileştirilmesi, kentlerin büyümesi ve modernleşmesi, yeni enerji kaynaklarının bulunması gibi olanaklar beraberinde gelmiştir. Galileo ve Newton gibi doğa bilimcilerden beri, bilimin temel hedefi doğaya egemen olmaktır. Bilim, bilgi üretme ve tekniği geliştirme olduğuna göre; hem kuramsal bilgi aracılığı ile insanı aydınlatacak ve onu doğadan bağımsız kılacak, hem de teknik aracılığı ile doğayı işleyerek, doğanın üstünde insan egemenliğini sağlayacaktır. Doğada üstünlük kurmaya yönelik bir arayış, insan ile içinde yaşadığı çevresi arasında var olagelen uyumu bozmuştur. Bilimin olanaklarına bürünen insan, doğayı sınırsızca kullanmaya başlamıştır (Keleş & Hamamcı, 1998:13).

19. yüzyılda bilim ve teknolojinin hızla ilerlediği, insanın kendine güveninin arttığı, kendisini çevreyi denetleyebilen tek güç saydığı gelişmelerin doğal sonucu olarak, çevre geçmişe oranla daha çok tahrip edici biçimde işlenmiştir (Keleş & Hamamcı, 1998:39). Hem gereksinim artışı, hem de teknolojik gelişmeler, yer altı ve yer üstü, canlı ve cansız doğal değerlerin tüketilme hızını artırmıştır. İnsanın faaliyetleri, doğanın kendini yenileyemeden tekrar tekrar kullanılmasına yol açmıştır. Doğa bol bulunan, emeksiz kazanılan bir varlık olmuş, manevi değeri bilinmemiştir. Savurganca ve hoyratça adeta har vurup harman savrulmuş, bu büyük vurdumduymazlık uzun çağlar boyu aynı şekilde devam etmiştir (Keleş & Hamamcı, 1998:13).

İnsanın doğaya yönelik savurganlığı, doğaya sahip olduğunu düşünmekten kaynaklanmaktadır. Doğal kaynakların; madenlerin, toprağın, suyun, ormanların aşırı ve yanlış kullanımları tükenmelerine veya doğallıklarını kaybederek bozulmalarına yol açabilir. Gerçi doğa kendini yeniler, ancak bu zamanla olur. Çünkü doğadaki kaynakların miktarı sınırlıdır ve yeniden oluşmaları uzun yıllar alır. Doğa ile ilişkileri açısından insan bir müsrif gibi davranmaktadır. İsrif ettiği, bol bulup savurduğu doğadır. Doğa bizim hizmetkârımız değildir. Bu savurgan kullanım içinde, insanoğlu uzun süre doğaya zarar verdiğini fark etmemiştir. Olanı da doğanın kendi düzeneği ile düzeltereğini düşünmüştür. İnsan doğanın sınırlı olduğunu, bir gün bitebileceğini, bundan kendisinin de zarar görebileceğini hiç düşünmemiştir. Özellikle 20. yüzyılda karşılaşılan hızlı teknolojik gelişmenin doğa üzerindeki baskısı tehlikeli boyutlara ulaşmış, toplumlar çevreleri ile olan ilişkilerinde ancak sorunla karşılaştıklarında farkına varmışlardır (Keleş & Hamamcı, 1997:13-14). Bu yüzyılın sonunda küresel nitelikli çevre sorunları ortaya çıkmış ve bütün dünyayı etkiler hale gelmiştir.

Sadece insanlar değil, devletler ve toplumlar da savurgan olabilmektedir (www.nkfu.com, 2018). Bugün dünya nüfusunun beşte birini barındıran zengin ülkeler, dünya kaynaklarının büyük bir bölümünü tüketmektedir. Gelişmiş ülkelerde insanlar, reklâm vb. araçlarla gereksiz tüketime özendirilmektedir. Günümüzde, eskisinden çok daha büyük miktarlarda gıda üretilmektedir. Afrika ve Asya ülkelerinde milyonlarca insan, yeterli gıda maddesi bulamamakta, açlıktan insanlar ölmektedir. Batı dünyası obezite ile savaşıırken, doğuda bir dilim ekmek, bir bardak temiz su, bir avuç pilav için birbiriyle kıyasıya savaşan aç insanlar vardır. Yoksul ülkelerde açlık sınırındaki insan

sayısının artmasına karşılık, zengin ülkelerde israf giderek yaygınlaşmaktadır. Doğanın sunduğundan daha fazlası tüketilmekte; doğal kaynak stokları yok edilmektedir. Bu yapı, ekolojik olarak sürdürülebilir değildir. 2030 yılında dünyada su kıtlığı başlayacaktır. Bu doğanın bize ilk ikazıdır. Gelecekte, yeryüzünde yeşil alan, temiz su, temiz toprak parmakla sayılacak kadar azalacaktır. Yeşil alanların yok edilmesi, hava-su-toprağın hor kullanılması, kırılgan bir yapıya sahip olan doğa tahribatına, kıtlığa, yoksulluğa, su ve toprak savaşlarına açık kapı bırakmaktadır (Ulusoy, 2014).

Savurganlık, tükenmez sanılan her şeyi tüketir. Ormanları, madenleri, su, toprak ve petrol kaynaklarını, elektrik enerjisini bitirebilir. Bu kaynakların bitmesi, toplumların başka ülkelere muhtaç olmalarına yol açar. Bir tüketim toplumu yerine dengeli ve maneviyatı gelişmiş bir toplum meydana gelmedikçe gerçekçi bir tasarruf yapılamaz ve dışa bağımlılıktan kurtulup bağımsız ekonomik sistem kurulamaz. Yılda bir milyon tona yakın ekmeğin israf edildiği bir toplum, dökülerek israf edilen yemekler, boşa akıtılan sular, gereksiz harcanan enerji vb. ile savurganlıktan büyük maddi ve manevi zararlar görür (www.nkfu.com, 2018). Savurganlık, herkesin sorunudur. Gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlarda savurganlık sonucu oluşan ekonomik zararlar büyük miktarlara ulaşmaktadır. Savurganlık, gerek olmadığı halde yapılan tüketim, alışveriş ve gıdaların sebepsiz ve zevk için haddinden fazla tüketilmesi şeklinde önümüze gelmektedir. Toplum olarak, ürettiğimizden çok daha fazlasını tüketiyor, israf ediyoruz (Öztürk, 2008). “Ak akçe karagün içindir” diye bir atasözümüz vardır. Bu atasözü, savurganlığın ileride insanın başına sıkıntı getirebileceğini çok iyi anlatmaktadır.

Ülkemizde de doğal kaynaklar savurganca kullanılmaktadır. Su, besin, enerji maddeleri ile madenler çok hızlı tüketilmektedir. Bilinçsizce kirletilen doğal kaynakların başında su gelmektedir. Bazı bölgelerde yeraltı ve yerüstü sularının aşırı kullanılması su kaynaklarının kurumasına neden olmakta ve sudaki canlıların yok olmasını beraberinde getirmektedir. Akarsularımız, göllerimiz, denizlerimiz gittikçe kirlenmektedir. Biyolojik rezerv durumunda olan ve su dengesini sağlayan sulak alanlarımızın yarısı ülkemizde kurutulmuş ve geri dönülemez şekilde doğal yapısı bozulmuştur. Kurutulan alan neredeyse Marmara Denizi kadardır (www.tukcev.org.tr, 2018). Tarım arazileri susuz kalmakta, birçok yer çoraklaşmaktadır. Tarımsal üretimin son yıllarda hızla artmasına karşın, üretilen besin kaynakları insanlara yetmemektedir. Besin kaynaklarının yok olmasının ana nedeni bilinçsizce tüketimdir. Ormanlar hızla tüketilip çölleşme ortaya çıkartılmaktadır. Aşırı avlanma nedeniyle hayvan türleri; aşırı kullanma nedeniyle de bitki türleri azalmıştır. Doğal bitki örtüsünün yok edilmesi ve sulak alanların kurutulmasıyla birçok canlı türü yok olmuştur. Aşırı ve kötü kullanmadan mera ve tarım alanlarının kalitesi bozulmaktadır. Bunların hepsi doğanın var olan dengesini bozmaktadır. Gerekli olandan fazla ilaç ve gübre atılmakta; hem insana, hem toprağa, aktığı suya ve bunların canlılarına zarar vermektedir.

Enerjinin yaşamımızda çok önemli bir yeri vardır. Uygarlık geliştikçe enerjiyi ihtiyaç artmıştır. İnsanoğlu enerjiyi sürekli yanlış biçimde tüketmektedir. Doğal gaz, petrol ve kömür birincil enerji kaynaklarıdır. Bunlar yenilemez türdendir. Yeniden aynı türden enerji kaynağını üretmek mümkün değildir. Tükendiklerinde yerine konulamazlar. Enerji kullanımı böyle devam ederse gelecek yıllarda kömür, petrol gibi kaynaklar bulunmayabilir. Odun, su gibi kaynakların da elde edilmeleri zorlaşmaktadır. Maden kaynakları da bilinçsizce tüketilmektedir. Bugünkü kuşaklar bunları bitirdiğinde

gelecek kuşaklara bir şey kalmayacaktır (Özdemir, 1997:127). Rüzgâr enerjisi kullanımı artsa da, yenilenebilir enerji elde edilme yöntemi pahalı görülmektedir. Temiz enerji denilen nükleer enerjide kaza faktörü, radyasyon tehlikesini canlı tutmaktadır.

İnsan çevresini kuşatan şartları iyileştiren doğal güzellikler ve tarihi ve kültürel değerlerin tahribi de önemli bir sorundur. Bu güzellikler ve değerler, turizm ve kültür varlığı zenginlikleridir. Artan nüfus, taşıtlar da önemli bir çevre sorunu durumundadır. Belediye hizmetlerinin aksaması, vatandaşlarda çevre bilincinin yerleşmemiş olması; doğanın kirlenmesi, doğal güzelliklerin bozulması, toprakların verimlilikten düşmesi önemli sorunlardır. Tüketim ekonomisini canlı tutan kaynakların başında kentler gelmektedir. Kitle üretim ve tüketimine en uygun ortam büyük kentlerde oluşmaktadır. Kentleşme talep doğurma bakımından sanayi toplumlarında ekonomik büyümenin ana dinamiği kabul edilir ve ekonomik açıdan gelişmişliğin belli başlı göstergelerinden biri sayılır. Gösteriş tüketimi ve savurganlık ile kentlerin ölçekleri arasında doğru orantılı bir bağlantı vardır. Kentler büyüdükçe gösteriş yatırımlarıyla birlikte yapay gereksinimler salgın hastalıklar gibi yayılmaktadır (Gündoğan, 1993:22).

Bir ülke sanayileştikçe ve modernleştikçe, tarım alanları yerini sanayi ve konuta bırakmaktadır. Otomobil kullanımı yaygınlaştıkça yol, otoyol ve park yeri için tarım alanları kullanılmaktadır (Ceyhan, 2007:19). Kentlerin normalden fazla büyümesi bir toprak savurganlığıdır. Dünya kentleşmekte ve kırsal alanları yutmaktadır. Küreselleşme, kentlerin, merkezden çevreye bilişim ve ulaşımdaki teknolojik gelişmelerle yayılmalarını ve kent hiyerarşilerini ortaya çıkarmıştır. Küresel kentler doğmuştur. Kent merkezleri tüketim toplumu olgusunu netleştirircesine mega alışveriş mağazaları ile dolmuştur. Kentlerin, hava, kara, su kirliliği, atıklar, kazalar ve suçun her çeşidine neden olduğu; ağır toplumsal sorunlar oluşturduğu söylenebilir.

Savaş da bir anlamda savurganlıktır. İnsanların daha iyi yaşamak için harcayacağı kaynaklar, doğayı ve insanlığı mahveden savaşa harcanmakta, kaynak israfi yapılmaktadır. Ülkeler arasında güç mücadelesinde kimi zaman diplomasi, kimi zaman da savaş yoluyla dengeler kurulmaktadır. Savaş, hem insanların ölmesi ve sakat kalmasına, toplu göçlere neden olur, hem de çevre bozulur. Sadece insanlar değil, bütün canlılar ağır kayıplar verecektir. Savaş ilerledikçe, kimyasal, bakteriyel, atomik silahlar devreye girer. Bunlar iklimden soluduğumuz havaya kadar bütün ekosistemi sarsar. Savaşa ve teröre karşı çıkmak insan uygarlığına inanmanın temelini oluşturur.

21. yüzyılda küresel ‘ekolojik felaket’ denilen sorunlarla karşılaşılmaktadır. Ekolojik bunalımın kaynağını, doğa tasavvurunda değişim yaratan zihinsel/kültürel dönüşüm süreçlerinde aramak gerekir (Önder, 2003:16; Maltaş, 2015:3). Sorunun kaynağı insandır. İnsanoğlu kendini evrenin sahibi sanırken, günün birinde doğaya boyun eğmese de onunla uzlaşması gerektiğinin kaçınılmaz olduğunu öğrenmiştir (Keleş & Hamamcı, 1998:13-14). Doğada her şeyin bir sınırı vardır. Eğer ona iyi davranır, düzenine dikkat ederseniz, o da size zarar vermez. Ama zarar verir, dengesini bozarsanız. Bunun bedelini ödersiniz. Gelinek nokta ‘ekolojik kriz’dir. Ekolojik krizin “tabiatın insanoğlundan intikamı” olarak değerlendirilmesi de bir bakıma insan-doğa savaşı olduğuna işaret etmektedir (Görmez, 2003:12; Maltaş, 2015:2).

Doğa örtüsüzdür, görüldüğü gibidir, yalansız ve açıktır. Özü paylaşmaktır. Paylaşıcılık, insanın doğasına aykırıdır. Onun doğasında bireycilik yatar. İnsan hep bana demektedir, kendi dışında hiçbir canlıyla paylaşmamaktadır. Hâlbuki doğanın özünde bencillik olmaz. İhtiyaç için kullanılır her şey, başkaları da ondan yararlanır. Bu yapıya ters olan, doğaya aykırı, doğa dışı olarak addedilir, dışlanır. İnsan olarak, doğanın içinde çok ayrıcalıklı bir yerimiz olduğunu düşünsek, yapay zekâ üretsek de, aslında her şeyi doğadan öğrenmişiz. Üretimden tüketime kadar, hep onu taklit etmiş, yaşamış, varlığımızı sürdürmüş ve doğanın yöntemleri ile savunmuşuz. Aynı insan, doğadan geldiğini unutmuş, doğallığını yitirdikçe de, doğadan kopmuş ve yarattığı ortam gibi kendisi de yapay bir nesneye dönüşmüş, yapaylaşmıştır. Yine de, insanın kendi geleceği, dünyanın çevresel geleceğinden ayrı değildir (Ceyhan, 2007:3).

3. DOĞA SAVURGANLIĞININ ÖNLENMESİ

Doğaya yönelik savurganca davranışın önlenmesi, birey, toplum, ülke ve dünya olarak topyekûn bir mücadele istemektedir. İnsan-merkezci bakış açısını terk edip ‘doğa farkındalığı’ oluşturmak gerekmektedir. Bugün yapacağımız seçimler yarının toplumunu ve çevresini belirleyecektir (Spurgeon, 1998:33). Çünkü bugün zarar verir, yok edersek yarınki nesillere bir şey kalmayabilir ve sürdürülebilir olmayabilir.

Gelecekte içinde yaşamak istediğimiz çevreye ilişkin seçenekler, bugün karşımızda durmaktadır. *Önümüzde iki seçenek vardır: İlki*, doğal çevrimleri anlayıp kendimizi onlara uydurmak ve doğayla uyum içinde yaşamaya başlamak; *İkincisi*, şimdiye kadar olduğu gibi doğaya karşı çıkmayı, doğayla mücadeleyi sürdürmek. Yapmak zorunda olduğumuz en önemli seçim budur. Dünyadaki tüm canlılar, hatta dünyanın kendisinin geleceği bugün yapacağımız seçimlere bağlıdır. Post-endüstriyel çağın çevresel temelini, “doğaya dönüş olgusu” olarak özetlemek mümkündür ve bu görüş doğa merkezli dünya görüşünün temelini oluşturmaktadır (Tuna, 2000:69). Ekolojik krizlerin küreselleşmesi ve çevresel korumacılıkla bunların aşılabilmesi doğanın “doğal” konumuna geri dönüş çabalarını kapsamaktadır. İnsan, sorunun kaynağı olduğu kadar çözümün de kaynağıdır (Bookchin, 1994:25).

“Derin ekoloji”, insan faaliyetlerinin aşırı boyutlara ulaştığını söyleyerek, vakit çok geç olmadan bu yıkımın durdurulması gerektiğini savunmakta, canlı ve cansız türlerin yaşamasının sürekliliğini sağlamak lehine, modern toplumun insan merkezliliğini reddetmektedir (Mellor, 1993:102-103). İnsanın doğaya karşı tutumunda, ekolojik temelli bir düşünsel altyapı ile hayata geçebilecek derin değişikliklerin olması gerektiğinden hareket eden derin ekoloji, doğada bulunan canlı ve cansız varlıkların tümünü, var oluşları itibarı ile eşit değerinde ve önemde görmektedir. Türlerin çeşitliliğinin korunması gereğini savunarak, doğal değerlerin kullanımında doğaya öncelik vermektedir (Maraş, 2014:12). Günümüzde doğa ve insan merkezli yaklaşımlarda görülen “doğada karşılıklı çıkar ilişkisi” ilkesi doğadaki faaliyet ve etkileşimi tanımlamakta hatalı ve eksik görüldüğünden bunun yerine “doğada karşılıklı dayanışma ilkesi” açıklanmakta ve önerilmektedir (Birdişli, 2014:27).

Toplumu doğaya yabancı bir şey olarak görmek, modern düşünceye hâkim olan toplum-doğa ikiliğini yeniden üretmektir. Dolayısıyla, insanlık doğadan ayrılamayacağı gibi, toplumsal olan da ekolojik olandan ayrılamaz (Bookchin, 1996:54). Toplumsal

ekoloji, toplumun doğanın içinden çıkıp geliştiğini göstermeye çalışır. İnsanın yalnızca doğaya zarar veren değil, aynı zamanda bilinçli çabaları yoluyla doğayı zengin bir biçimde güçlendirebilecek bir canlı olduğunun altını çizer. Murray Bookchin, “ekolojik toplum”un kurulmasının zorunlu olduğunu belirtir. Kaynakların ve insanların devasa endüstriyel teşebbüsler ve kentsel birimlerde yoğunlaştırılması, yaşamın katmanlara bölünmesi kentin kırdan ayrılması, doğanın ve insanların nesneleştirilmesi şeklindeki tüm eğilimlerin kökten tersine çevrilmesini gerektirir (Bookchin, 1996:72)

Bugün doğaya artık bir bütün olarak bakılmaktadır. Bütünsellik görüşüne göre doğa, her biri diğerlerinden ayrı ve farklı nitelikte parçalardan oluşan bir toplam değil, ayrılmaz bir bütün ya da “yaşam zinciri”dir. Kaldı ki, bazı bilim insanlarına göre gezegenimiz, çevresindeki atmosfer ile birlikte canlı bir organizmadır. Dünyayı canlı bir varlık olarak gören görüşe, Yunan mitolojisindeki yeryüzü Tanrıçası Gaia’dan esinlenerek ‘Gaia Hipotezi’ denilmektedir. Bu canlı varlık bir bütünlük oluşturmaktadır. Doğaya saygılı olmayı öğrenmek bugün eskisinden daha büyük önem taşımaktadır. Bunu sadece doğa bizim besin, su ve hava gibi temel gereksinimlerimizi karşıladığı için değil, onun da var olmaya hakkı olduğu için yapmalıyız. Doğanın dışında ve üstünde olmadığımızı, dünyadaki diğer varlıklar gibi bizim de onun sadece bir parçasını oluşturduğumuzu anladığımız zaman, doğayı tüm öğeleri ile birlikte korumanın önemini kavramaya başlayabiliriz. Doğal yaşamın korunması, her şeyden çok insanın çevreyi nasıl etkilediğinin bilincine varmasına bağlıdır. Doğal yaşam zincirinin halkalarına zarar verirse günün birinde onunla birlikte kendimizi de yok ederiz. Bu zinciri özenle korumak sonraki nesillere devretmek önemli bir insanlık sorumluluğudur.

Doğanın korunması demek; onu, mevcut durumu ile devam ettirmek demek değildir. Bir yandan çevreyi korurken, diğer yandan da iyileştirici tedbirler almak demektir. Doğal çevre bize atalarımızın mirasıdır. Bunu korumalı, güzelleştirmeli ve temiz bir şekilde gelecek kuşaklara bırakmalıyız. Çevrenin korunması, bir vatandaşlık görevidir. Birçok kişi bu önlemlerin bile yeterli olmayacağını, tüm insanların yaşam biçimlerini değiştirmeleri gerektiğini düşünmektedir. Çünkü kentsel alanlarda her şeyi rasgele atmak bir kültür olmuş gibi görünmektedir. Amerikalı yazar Ralph Nader, günümüzün tüketim toplumunun yerini, çevresinden ve yaşam kalitesinden kendilerini sorumlu sayan tüketiciler toplumu kavramının alması gerektiğini öne sürmüştür. Nader, insanların bireysel bencilliklerini bırakmaları gerektiğini söylemektedir. Bunun yerini toplumsal sorumluluğa bırakması gerekir (Keleş & Hamamcı, 1998:129).

Günümüzde ortaya çıkan önemli sorunlardan biri de, bilim alanındaki çalışmaların denetlenmesidir. Dünya üzerindeki tüm canlıların geleceğini de elimizde tutmaktayız. Çevremizi istediğimiz gibi biçimlendirme, bir ölçüye kadar da gelecekte evrimimizi denetleme olanağına sahibiz. Bilim insanları genetik mühendisliği sayesinde bir canlı organizmanın genlerinde depolanmış olan bilgiyi değiştirerek, gelecek kuşakların taşıyacağı özellikleri biçimlendirebilmektedir. Ancak bunun ne denli büyük bir sorumluluk olduğunun bilincine daha yeni varıyoruz. Genetik deneyler, çağdaş teknolojinin nasıl hem yararlı, hem de zararlı olabileceğini göstermektedir.

Geleceğimiz için doğal kaynakları korumak, savurganca ve sorumsuzca kullanılmasını önlemek zorundayız. Hemen çözüm bekleyen başlıca sorunlar, toprak erozyonu, yağmur ormanların yok edilmesinin önüne geçilmesi, endüstriyel ve nükleer

tesislerin neden olduğu kirlenmenin önlenmesi, çölleşme, küresel ısınma ve ozon incilmesi, fosil kaynaklı enerji kullanımı ve atık üretiminin azaltılmasıdır. Bunların yerine, yenilebilir enerji kaynaklarının kullanımı, doğal kaynakların israf edilmeyerek temel minerallerin geri kazanımı, tüketim maddelerin uzun süre dayanacak biçimde üretilmesi yoluna gidilmelidir. Kentlerde kurulacak her türlü tesis, baraj ve inşa edilecek yapılar iyi planlanmalıdır. Plan aşamasında, etki değerlendirmesi ile çevreye uygun olup olmadıklarına ve uygun teknoloji kullanmalarına dikkat edilmelidir. Gerek kentlerde ve gerekse kırsal alanda doğal yaşam alanlarına daha fazla yer ayrılmalıdır.

Doğal güzellikler farkına varmadığımız değerlerdir. Stresten ve kalabalıktan bunalmış kent insanları, doğal güzelliklerin farkına daha iyi varmaktadırlar. Canlı ve cansız her varlığı içine alan doğa sevgisini aşlamak öncelikle yapılacak şeydir. Hayvan sevgisi, doğa sevgisinin başında gelir. Hayvanlar her alanda hizmet vermektedir. Onlara kötü davranmamak, eziyet etmemek ve yaşama alanlarına zarar vermemek zorundayız. Ağaç, orman ve bitki sevgisi, bir diğer doğa sevgisi türüdür. Doğanın ve doğadaki her varlığın yaşamaya hakkı vardır. Birleşmiş Milletler, ekolojik haklar ve dünyanın kültür mirası çalışmalarında epey yok kat etmiştir (www.un.org.tr, 2018).

Toprağın, bitki örtüsü ve ormanların korunması önemlidir. Gelişmiş ülkelerin tropik ağaç kerestesi alımına sınırlamalar getirilip orman bölgelerinde hayvancılık ve kerestecilik denetim altına alınmalıdır. Gelişmekte olan ülkelerde, dışarıya yönelik tarım ürünlerinin en bereketli topraklarda yetiştirilmesi yoksul çiftçileri daha az verimli topraklara yerleşmeye itmekte, buralar da bir süre sonra çölleşmektedir. Tehlikede olan türlerin ve yaşam alanlarının korunmasında uluslararası anlaşmalar yetersiz kaldığından daha etkin önlemler alınması zorunlu hale gelmiştir. Ülkemize sokulan toprakta verimsizliğe neden olan genetiği değiştirilmiş ürünler (GDO), ayrı bir sorun alanıdır. GDO'lu tohumlar ve hormonlu ürünlerde denetim artırılmalıdır. Bu önlemlerin başarılı olabilmesi için tüm dünya ülkeleri tarafından benimsenmeleri zorunludur. Bu da uluslararası alanda dünyanın gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri arasında daha fazla işbirliği yapılmasını gerektirir. Doğal yaşam alanlarını korumaya, yabani hayvan avı ve ticaretini önlemeye yönelik uluslararası denetim ve yasalar sıklaştırılmalıdır.

Dünya gittikçe ısınmaktadır. Atmosferdeki koruyucu ozon tabakası yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Kloroflorokarbonların üretim ve kullanımı mümkün olan en kısa zamanda tümüyle yasaklanmalıdır. Küresel iklim değişikliğinin yanı sıra, dünyanın doğal kaynaklarının, tarım alanlarının ve kullanım suyunun azalması ile birlikte ortaya çıkması olası yiyecek kıtlığına karşı hükümetlerin gıda güvenliğini tehdit eden sorunlara karşı hazırlıklı olmaları gerekmektedir. Nüfus sorununun gerçek nedeni çok fazla insan ya da çok az toprak değil, artan nüfusun gereken biçimde beslenmesini ve daha iyi koşullarda yaşamasını sağlayacak önlemlerin alınmamasıdır. Bu, Birleşmiş Milletler uzmanları başta olmak üzere, hemen her ülkenin bilim insanlarının üzerinde durduğu önemli bir konudur. Son yıllarda, siyasi otoriteler de bu konuda ciddi adımlar atılması gerçeğini kabullenmişlerdir (Ceyhan, 2007:15-16). Eğer silahlanma ve savaş için harcanan paralar, yeni tarım alanları açılmasına ve organik teknolojilerin gelişmesine harcansa dünyada açlık çeken insan kalmayacaktır (Ulusoy, 2014).

Dünyanın çevresel geleceğinde Türkiye de aynı sıkıntılarla karşı karşıyadır. Orta enlem kuşağında yer alan Türkiye'nin gelişmesi ve sanayisi büyük ölçüde tarıma

dayalıdır (Ceyhan, 2007:16). Birçok ülke kendine yetecek kadar tarım alanı ve meralara sahip değilken, ülkemiz uygun iklimiyle her türlü tarım ürünü ve evcil hayvan üretebilecek kapasiteye sahiptir. Topraklarımızın yaklaşık %25'i tarım alanı olarak kullanılmaktadır. Ne var ki, büyük bir hızla bu durumdan uzaklaşmaktadır. Kentlerde tarım alanları konut alanlarına dönüşmekte, kıyılar otellerle kaplanmaktadır (Öztürk, 2008). Tarım topraklarının amaç dışı kullanımı nedeniyle tarım alanları elden çıkmaktadır. Sudan'da tarım yapmak için toprak kiralama yoluna gidilmiştir (www.trthaber.com, 2014). Mevcut tarım alanları verimli kullanılmalı, özellikle birinci sınıf tarım arazileri "tarımsal sit alanı" ilan edilip koruma altına alınmalı ve Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Yasası etkin uygulanmalıdır (Ceyhan, 2007:16-17). İnsanlar en azından kendilerine yetecek ürünleri üretebilmelidirler. İsrafin durdurulmasında birey-kamu ilişkilerinde, 'kamunun çıkarını tercih ilkesi'ni işletmek gerekir.

Ormanlar doğal zenginlik kaynaklarıdır. Orta Anadolu'nun çölleşme tehlikesiyle karşı karşıya kalması, nehirlerin bulanık akması, büyük kentlerimizin havasının solunamaz hale gelmesinin en önemli nedenlerinden biri ormanların yok edilmesidir. Ormanlar, tarla açmak, odun ve ev yeri için yakılmaktadır. Yok edilen ormanın yeniden yetiştirilmesi uzun zahmetli bir süreçtir. Uygun sulama yöntemlerinin kullanılması, ağaç dikiminin hızlandırılması gerekir. Enerji kullanımı çevreyi büyük ölçüde etkilediğinden gelecekte kullanılacak enerji kaynaklarının seçimi konusunda dikkatli davranmak gerekir. İnsanların olumlu faaliyetleri de vardır; Park, bahçe ve korularda ağaç ve bitkiler yetiştirilmekte; kesilen ormanlarda yeniden ağaçlandırma yapılarak orman gençleştirilmekte; milli park alanlarında nesli tehlikede olan av hayvanları korumaya alınmaktadır. Yamaçlarda teraslama yapılarak erozyon önlenmektedir.

Savurganlıktan uzak kalmanın ilk yolu, ihtiyaç duygusuyla hareket etmektir. Mal varlığımızı ihtiyaçlarımızı karşılamak amacıyla kullanmalıyız. Yiyecek ve giyeceğimizden fazla almamalıyız. Fazla olan ya bozulacak, ya dökülecek ya da işlevsiz olarak duracaktır. Giyinme ve barınma ihtiyacımızı karşılamadan eğlenme ve sosyal faaliyet ihtiyacımızı karşılırsak yersiz bir harcama yapmış oluruz. Kentlerimizde iki tür insan tipi ortaya çıkmıştır: 'atanlar ve toplayanlar'. 'Çöp evler' de, gereksizi atmayı toplamak şeklinde ortaya çıkan psikolojik kökenli bir kentli hastalığıdır. Tedavi edilmesi gerekir. Belediye otobüsü, tren, vapur gibi kamusal malları kötü kullanmamak, zarar vermemek, kırıp dökmemek gerekir. Kişiler başkalarının haklarına ve emeğine saygı duymak zorundadırlar. Saygılı bir kentli vatandaş, kamu malına zarar vermez, herkesin bunda hakkı olduğunu düşünerek, kendi malı gibi korur ve gözetir.

Savurganlığın karşısına koyacağımız şey değerlerdir. Bir zamanlar, kullanılan eşyaların uzun süreli olmasına dikkat edilir, 'yerli malı haftaları' düzenlenirdi. Savurganlık yerine tutumlu olmayı davranış tarzı seçmek gerekir. Tüketim için kullandığımız her şey doğadan elde edilmektedir. İhtiyacımızı karşılayandan daha fazla kestiğimiz ağaç, trol ile soyunu tüketerek tuttuğumuz balık yarın için yok demektir. Ortaklaşa kullandığımız, suyu, elektriği hor kullanmayalım. Elektrik enerjisi çoğu zaman barajlardan elde edildiğine göre elektrik harcamalarımızda tutumlu olmak, suların boşa akmasına karşı alınacak başlıca önlemlerdir. Tutumlu davranmayı öğretebiliriz. Kitle iletişim araçlarının büyük bir güçle desteklediği "Nesne bolluğu, tüket ve yaşa, bedenini ve tüm hazlarını tatmin et" diyen günlük yaşam pratiğini terk etmek gerekir (Ulusoy, 2014). Ne kadar harcanırsa o kadar yenisi yapılmaktadır.

İnsanların her şeyi gereksiz biçimde harcıyıp tüketme alışkanlıklarını değiştirmeye; bozulanları atmak yerine onarılıp tekrar kullanmaya özendirilmesi gerekir.

Savurganlıktan kaçınmaya aileden başlamamız gerekir. Savurganlığın önüne geçmek için toplumda farkındalık yaratmaya yönelik çalışmalara geleceğin sahibi genç ve çocukların katılımı teşvik edilmelidir (www.nkfu.com, 2018). Bireyler olarak hepimiz, tüketim alışkanlıklarımızı değiştiren yeni bir çevre ahlakının yaşamımıza egemen olması konusunda çaba göstermeli, tüketim alışkanlıklarımızı israf çılgınlığına çevirmemeliyiz (Ceyhan, 2007:16). Herkesin yapabileceği bir şey vardır. Yaşam biçimlerimizde yapabileceğimiz küçük değişiklikler, küresel koşullarda düzelmeyi sağlar. Bunun için küçük adımlarla, yakın çevremizle yani ev, okul ve işyerinde işe başlayabiliriz. Boşa akan bir musluğu kapatmak, gereksiz yanan bir lambayı söndürmek, çöpe giden ekmeklere engel olmak, meyve ve sebze artıklarını verimli bir şekilde değerlendirmek savurgan olmamanın yollarındandır. Asla satın alınamayacak olan zamanı doğru kullanırsak zaman tasarrufu yapmış oluruz. Çevremizdeki olaylara karşı daha duyarlı, daha titiz olursak israfa karşı harekete geçmiş oluruz.

SONUÇ

Her türlü nimetinden yararlandığımız doğa bize hep güzellikler sunmuştur. ‘Doğallığı’ doğadan ödünç almışız. İnsanlar arasında, doğal olmak, doğal davranmak beğenilen meziyetler olarak görülür. Hatta ‘natürizm’ adı altında yaşayış biçiminin doğaya dönük olmasını amaç edinen ‘doğacılık’ öğretisi bile vardır. Ancak, savurgan olmak, doğadan edindiğimiz bir olgu değil, insana ait bir özelliktir. Doğada savurganlık olmaz. Doğanın ‘üretici, tüketici, ayrıştırıcı ve hatta çöpçüleri’ vardır; doğal çevrimlerle her şey ihtiyacı olanlarca kullanılır. Hiçbir şey ortada kalmaz. Tarihsel gelişim sürecinde insanın doğa ile olan ilişkilerine bakıldığında, çevre kaynaklarını gittikçe artan kullanımı görülebilir. Bilgi birikimi ve teknik ilerlemeye koşut olarak doğaya egemen olmaya çalışmıştır. Her savurganca kullanılan şey gibi doğanın kaynaklarının da sonuna gelinmiştir. Hoyratça tahrip ettiğimiz doğal varlıklar gittikçe azalmaktadır. Ormanları yok edip ağaçları keserek hızlandırdığımız erozyon toprakları süpürmektedir. Kanalizasyon ve fabrika atıklarıyla kirlenmiş denizler, kömür dumanlarıyla solunamaz hale gelmiş hava, bakımsızlıktan çölleşmeye yüz tutmuş tarlalar doğaya verdiğimiz en büyük zarardır. Küresel ısınma da, bu zararı geleceğe taşımaktadır.

Tarlalarımız, meralarımız bozkırlarımız azalmış, çevremiz kirlenmiş, bitki örtümüz gittikçe yok olmaktadır. Bu sonucu hep birlikte yarattık. Kimimiz kirlendirken, kimimiz seyirci kaldık. Yaratılan sonuçtan hepimiz zarar görmekteyiz. Tarla için yaktığımız ormanlar bizim geleceğimizdir aslında. Yüzyıllar önce dörtte üçü ormanlarla kaplı Anadolu’nun, orman alanı dörtte bire düşmüştür. Örneğin, Anadolu’da yaşayan Anadolu leoparı, fil, çita ve aslanın nesli tükenmiştir. Kelaynak, alageyik, ulugeyik, Akdeniz foku, ceylan, su samuru, boz ayının nesli tükenme tehlikesindedir. Sulak alanlar kurumakta, balık türlerimiz azalmaktadır. Yararlandığımız hayvanlar da bizim gibi var olmayı hak etmektedirler. Doğanın da yaşama hakkı olduğu ve sürdürülebilir bir anlayışla doğaya bakılması gerektiği geç olsa da anlaşılmalıdır. Bu nedenle, doğal kaynakların bilinçli ve tutumlu kullanılması son derece önemlidir. Doğal çevreyi korumanın önemli bir insani görev olduğunu bilmeliyiz. Savurganlıkla mücadele bütün insanlığı ilgilendirir. Tüketim toplumu olgusundan sıyrılmak piyasa anlayışını terk

etmeyi gerektirdiğinden kolay değildir. Tüketimde israfı önlemede, zengin ülkelerin, diğer ülkelerdeki insanlara rol model olması, yol göstermesi gerekmektedir.

Doğanın içine doğuyoruz ve o olmazsa biz de olmayız. Doğaya sevgi ve saygı göstermek gerekir. Ne yazık ki, doğa sevgisini büyük oranda yitirmişiz. Saygı da duymuyor, hizmetimizde görüyoruz. İnsan çevresiyle birlikte vardır. Caddelerin parkların, ormanların, akarsuların, göllerin, denizlerin, doğal çevrenin temiz tutulması ve korunması hepimizi ilgilendirir. Yeşil alanları korumak, ağaç dikimini yaygınlaştırmak geleceğimiz içindir. Kıra, denize, sokağa, gelişigüzel yerlere atıklarımızı atarak kirlettiğimizde oranın doğal güzelliğini sarf ettiğimizi bilmeliyiz. Hâlbuki doğayı tutumlu kullanmanın kökeninin çok eskilere gittiği söylenebilir. Bütün dinsel öğretilerde insana, doğaya saygı göstermesi, çevresini temiz tutması, ahlaklı ve tutumlu olması önerilir. Sağlıklı bir yaşam, ancak sağlıklı bir çevrede mümkündür. Kentsel çevre dengeli olduğu zaman, bu, insanlara da beden ve ruh dengesi olarak yansımaktadır. İnsana doğanın bir parçası olduğunu hatırlatmak açısından, doğaya duyarlı ‘eko-koruma’ anlayışı gelişmekte; en önemli görevin çevreyi doğal ortamı içinde korumak olduğu bilincinin yerleşmeye başladığı görülmektedir. Belki hem dünya, hem de ülkemiz, yeniden tutumluluğu öğrenmeye başlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Altuğ, F. (1998). Çevre Sorunları, Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı.
- Birdişli, F. (2014). “Çevreye Metaekolojik Yaklaşım ve Doğada Karşılıklı Dayanışma İlkesi” Akademik İncelemeler Dergisi, 9 (1), 25-46.
- Bookchin, M. (1994). Özgürlüğün Ekolojisi, Alev Türker (Çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bookchin, M. (1996). Ekolojik Bir Topluma Doğru, Abdullah Yılmaz (Çev.), İstanbul:Ayrıntı Yayınları.
- Ceyhan, N. (2007). “Dünyanın Durumu ve Gıda Güvenliği”, Powerpoint Sunu, 1-31, Konya: Tema Vakfı.
- Çepel, N. (1992). Doğa, Çevre, Ekoloji ve İnsanın Ekolojik Sorunları, İstanbul: Altın Kitaplar.
- Dağdemir, Ö. (2003). Çevre Sorunlarına Ekonomik Yaklaşımlar ve Optimal Politika Arayışları, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ertürk, H. (1994). Çevre Bilimine Giriş, Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayını.
- Görmez, K. (2003). Çevre Sorunları ve Türkiye, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Gündoğan, E. (1993). Kirlenmenin Boyutları, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Gürpınar, E. (1993). Kent ve Çevre Sorunlarına Bakış, İstanbul: Der Yayınları.
- Kaypak, Ş. (2003). “Doğadan Aldığımız Doğallık”, 01.12.2003, Atayurt Gazetesi.
- Kaypak, Ş. (2004). “Savurganlığın Sonu Yok”, 18.11.2004, Atayurt Gazetesi.
- Kaypak, Ş. (2017). Kentleşme ve Çevre Sorunları, Basılı Ders Notu, Antakya/Hatay: MKÜ Yayını.
- Keleş, R. & Hamamcı, C. (1997). Çevrebilim, Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. (Ed.) (1992). İnsan, Çevre Toplum, İmge Kitabevi, Ankara.
- Kışlalıoğlu, M. & Berkes, F. (1997). Çevre ve Ekoloji, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Maltaş, A. (2015). “Ekoloji Ekseninde İnsan-Doğa İlişkisi ve Özne Sorunu”, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 17 (29), 1-8.
- Mellor, M. (1993).Sınırları Yıkamak, Osman Akinhay (Çev.) Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

- Önder, T. (2003). Ekoloji, Toplum ve Siyaset, Ankara: Odak Yayınevi.
- Özdemir, Ş.(1997).Temel Ekoloji Bilgisi ve Çevre Sorunları, Ankara: Hatipoğlu Yayın.
- Öztürk, Y. Nuri (2008). “Dünyayı Kemiren Bela: İsrâf”, 27 Ekim 2008,
<http://www.hurriyet.com.tr/dunyayi-kemiren-bela-israf-Erişim: 01.04.2018>.
- Spurgeon, R. (1998). Ekoloji, TÜBİTAK İstanbul: Popüler Bilim Kitapları.
- TDK (Tük Dil Kurumu) (2018). www.tdk.gov.tr, 12.06.2018.
- Tuna, M. (2000). “İnsan Çevre ilişkilerinin Tarihsel Evrimi ve Modern Çevreciliğin Doğuşu”, Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 3 (1-2), 61-73.
- Ulusoy, Y. (2014). “Tüketerek Yok Olacağız”, 01.07.2014,
<http://www.yilmazulusoy.com/tr/tuketerek-yok-olacagiz-1 Erişim: 11.06.2018>.
- Ünder, H. (1996). Çevre Felsefesi-Etik ve Metafizik Görüşler, Doruk Yayın, Ankara.
<http://www.nkfu.com/savurganligin-zararlari-nelerdir/06.03.2016>.
<http://www.denkbilgi.com/israf-nedir-kisaca.html Erişim: 15.06.2018>.
<http://www.denkbilgi.com/savurganlik-nedir-kisaca.html Erişim: 11.06.2018>.
<http://www.trthaber.com,ekonomi/turkiye-sudanda-tarim-arazisi-kiraladi-13Mayıs 2014>
<http://www.tukcev.org.tr/turkiyede-doga-ve-cevre, Erişim: 10.05.2018>.
<http://www.un.org.tr, ekolojik haklar, Erişim: 11.07.2018>.
<https://doga.nedir.org/ Erişim: 12.06.2018>.

